

В.О. Демченко, Н.А. Демченко

Міжвідомча лабораторія моніторингу екосистем Азовського басейну Одеського філіалу Інституту біології південних морів та Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь, Запорізька обл., 72312, Україна
demvik@mail.ru

РАРИТЕТНА ІХТІОФАУНА ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ АЗОВСЬКОГО МОРЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ОХОРОНИ

Охорона рідкісних та зникаючих видів флори та фауни згідно законодавства України відбувається завдяки створенню спеціальних природоохоронних територій і акваторій та обмеження використання окремих видів, які включені до різноманітних списків охорони.

Так, в межах України в Азовському морі нині налічується 4 природоохоронні території:

- Азово-Сиваський НПП – 5282 га морських акваторій, з яких 2582 га це однокілометрова ділянка Утлюцького лиману, 2700 га – Азовського моря. Ці ділянки знаходяться в однокілометровій зоні коси Бірючий острів.
- Приазовський НПП у своєму складі налічує 62053,57 га морських акваторій, до яких відноситься вся акваторія Молочного лиману (22072 га), частина Утлюцького лиману (13500 га) і безпосередньо двокілометрова зона Азовського моря (26481,57 га).
- НПП «Меотида» налічує 14377,2766 га акваторій Азовського моря, які розміщені навколо кіс Кривої та Білосарайської.
- Казантипський природний заповідник – 56 га, акваторія Азовського моря шириною 50 м навколо м. Каазнтип.
- Охорона конкретних видів риб відбувається в рамках законодавчих актів та міжнародних документів. Так існує 5 природоохоронних списків, які тим чи іншим шляхом вимагають з боку держави охороняти конкретні види, а саме:
- Червона книга України. Нова редакція списку відбулася в 2009 році. Це основний документ, в якому узагальнено матеріали про сучасний стан рідкісних і таких, що знаходяться під загрозою зникнення, видів тварин і рослин, на підставі якого розробляються наукові і практичні заходи, спрямовані на їх охорону, відтворення і раціональне використання.
- Червоний список Міжнародного союзу охорони природи. Юридично в Україні статус даних видів не закріплений.
- Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська

конвенція). Україна підписала та ратифікувала у 1999 році.

- Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори та фауни, що знаходяться під загрозою зникнення (CITES) (Вашингтонська конвенція). Україна приєдналася у 1999 році.
- Конвенція про охорону дикої флори та фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція). Підписана Україною в 1996 році, ратифікована у – 1999.

Аналізуючи іхтіофауну вказаних ділянок, необхідно зазначити, що в Азовському морі в межах природоохоронних територій мешкає 20 видів риб, які включені до 5 природоохоронних списків різної категорії: Червона книга України, Європейський червоний список МСОП, Список Вашингтонської конвенції, Список Бернської конвенції, Список Боннської конвенції.

Сучасний видовий склад червонокнижних видів водойм північно-західної частини Азовського моря представлений 7 видами, серед яких шема азовська, осетер російський, білуга звичайна, севрюга звичайна, бичок-пуголовок зірчастий реєструються значно частіше ніж морський коник довгокрилий та тригла жовта. Останні за період досліджень були відмічені в уловах лише декілька разів.

Зі списку МСОП в акваторіях природоохоронних територій відмічено 9 видів риб. Боннська конвенція включає два додатки, що містять переліки видів, які знаходяться під загрозою зникнення (додаток 1) та види, стан яких є несприятливим (додаток 2). В акваторіях Азовського моря траплялися лише 3 види, які є представниками родини Осетрових, і всі вони включені до додатку 2.

Конвенція CITES є одним з найкрупніших договорів з охорони дикої природи. Підписано її було з метою боротьби з браконьєрством та торгівлею найуразливішими біологічними об'єктами ще в 1973 році у Вашингтоні. Усі види, торгівля якими регулюється, поділені на три категорії відповідно до додатків 1, 2 та 3. Чотири види з 2 додатку даної конвенції зареєстровані в акваторіях Азовського моря. Треба зазначити, що до цього додатку відносяться види, які на даний час не обов'язково перебувають під загрозою зникнення, але можуть опинитися під такою загрозою, якщо торгівля зразками таких видів не буде суворо регулюватися з метою уникнення такого використання, що несумісне з їхнім виживанням. Зі списку видів риб Бернської конвенції у акваторіях Азовського моря відмічається 13 видів. Всі вони відносяться до 3 додатку конвенції.

Прагнення держави до євроінтеграції та міжнародного співробітництва зумовило підписання низки міжнародних конвенцій та угод з охорони біологічного різноманіття, але, на жаль, слід визнати, що

зараз державний контроль за виконанням вимог міжнародних угод зі збереження біологічного різноманіття практично відсутній.

Підсумовуючи систему охорони видів риб в Азовському морі, слід зазначити низку проблем:

- недосконалість існуючої законодавчої бази;
- відсутність чітко визначеної стратегії її розвитку системи охорони рідкісних видів;
- низький рівень досліджень стану популяцій рідкісних видів;
- низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення установ природно-заповідного фонду;
- невідповідність системи державної охорони природно-заповідних територій сучасним вимогам;
- недостатній рівень екологічної освіти та інформованості населення зумовлюють загрозу для ряду раритетних видів риб.

V.O. Demchenko, N.A. Demchenko

Interdepartmental Laboratory of Monitoring the Azov Sea Basin Ecosystems of Odessa Branch
Institute of Southern Seas Biology Of Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan
Khmelnitsky, Ukraine

RARE ICHTHIOFAUNA ON THE PROTECTED AREAS OF THE AZOV SEA AND THEIR PROTECTION

The rare species protection system in the Azov Sea occurs in to two directions. The first way includes organization system of protected areas. The second is control of species using, which are protected under international agreements and legislation of Ukraine. The current level of environmental protection measures does not provide an appropriate level of rarity ichthyofauna of the sea.

Ю.В. Дубровський

Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України
вул. Академіка Лебедева, 37, м. Київ, 03143, Україна
uvdubr@mail.ru

ПРО ПОТЕНЦІЙНУ РИБОПРОДУКТИВНІСТЬ МАЛИХ ПРІСНОВОДНИХ ВОДОЙМ УКРАЇНИ

Малі водойми України (до 1000 га) переважно придатні для рибориства, але вони значно розрізняються за своїми біопродукційними властивостями. При риборицькому освоєнні різних водойм постійно виникає необхідність хоча б приблизної оцінки їх риборицьких можливостей за зовнішніми типологічними ознаками.

На основі узагальнення власних та літературних (Гринжевський, 2000; Иванов, 1988; Козлов, 1991; Рыжников, 1987; Шпет, 1962) даних здійснена оцінка потенційної риборицької продуктивності основних типів малих